

Paulina Peret-Drżewska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Orientacje wspólnotowe młodzieży w warunkach indywidualizacji społeczeństwa

Młodość jest etapem rozwojowym, który jest szczególnie ukierunkowany na refleksję nad wzajemnymi relacjami na linii jednostka – wspólnota, ponieważ główne zadanie rozwojowe adolescencji, jakim jest kształtowanie własnej tożsamości, realizowane jest za pomocą porównywania i relacji interpersonalnych w ramach uczestnictwa w grupach społecznych. U młodych pojawia się silna potrzeba bycia częścią wspólnotowości przy jednoczesnym dążeniu do kreowania własnej indywidualności będącej zarówno wynikiem rozwojowej specyfiki okresu młodości, jak i efektem panujących trendów współczesności promujących indywidualizację społeczeństwa. Pojawia się zatem rozbieżność, która zmusza do poszukiwania odpowiedzi na pytanie: czy w czasach indywidualizacji społeczeństwa współczesna młodzież zorientowana jest wspólnotowo? Niniejszy artykuł stanowi refleksję teoretyczno-empiryczną na ten temat.

Słowa kluczowe: pedagogika, indywidualizacja, młodzież, tożsamość, wspólnotowość, współczesność

Wprowadzenie

Jednostka, będąc nierozłącznie związana z funkcjonowaniem w różnego rodzaju grupach społecznych w ramach tworzenia wspólnoty, jaką jest społeczeństwo, stoi przed zadaniem ustanowienia relacji pomiędzy „ja jednostkowym” a „ja społecznym”. Niniejsze zagadnienie stanowi permanentnie aktualny przedmiot dociekań naukowych. Dokonując namysłu nad kondycją współczesnego społeczeństwa oraz istotą adolescencji jako specyficznego i szczególnie intensywnego etapu rozwoju człowieka, również uległam pokusie poczynienia rozważań na temat wzajemnego ich wpływu oraz orientacji młodzieży na wspólnotowość w czasach prymatu indywidualizacji. Jest to temat szczególnie istotny w nawiązaniu do funkcjonowania współczesnej młodzieży, ponieważ to właśnie ta grupa społeczna, stojąc przed zadaniem realizacji szeregu zadań rozwojowych, ustanawia relacje z innymi w nawiązaniu do refleksji o sobie. Niniejsza esencja bycia w adolescencji skłania do teoretyczno-empirycznych analiz nad orientacjami młodzieży wobec wspólnoty, co stanowi główny cel niniejszego artykułu.

Specyfika okresu adolescencji

Wychodząc z założenia, że aby zrozumieć funkcjonowanie danej grupy rozwojowej, należy poznać specyfikę etapu rozwojowego, w którym się ona znajduje, w szczególności zadania rozwojowe, które są na ten etap wyznaczone, warto na wstępie podkreślić, iż okres adolescencji jest szczególnie związany z refleksją, którą można nazwać hasłem: „ja wśród innych”. Młodość jest okresem życia, kiedy jednostka intensywnie nabywa gotowość oraz kompetencje do pełnienia wielu nowych ról społecznych, poszerzając tym samym krąg relacji i oddziaływań społecznych zachodzących w obrębie grup wspólnotowych. Pojawia się zatem konieczność, aby wyjść poza indywidualistyczne nastawienie na „własne ja”, równoważąc je z nastawieniem na relacje i potrzeby innych członków społeczeństwa. Niniejsza dualność rozwoju uwidacznia się w wyznaczonych na okres adolescencji zadaniach rozwojowych, które dotyczą zarówno obszaru jednostkowego, jak i społecznego. W tym miejscu warto odwołać się do koncepcji zadań rozwojowych Roberta Jamesa Havighursta. Autor wyróżnił następujące zadania rozwojowe przypisane na etap młodości: ustanowienie dojrzałych związków z rówieśnikami obojga płci, opanowanie społecznej roli właściwej dla swojej płci, zaakceptowanie swojego ciała i ochrona swojego organizmu, osiągnięcie emocjonalnej niezależności od rodziców i innych dorosłych, zapewnienie sobie niezależności ekonomicznej, wybór zawodu i przygotowanie do jego wykonywania, przygotowanie się do małżeństwa i życia rodzinnego, opanowanie sprawności intelektualnych koniecznych do pełnienia roli obywatela (Havighurst, 1948; 1972; 1953, za: Szczurek-Boruta, 2007, s. 49-50). Z wymienionych powyżej zadań rozwojowych adolescencji wynika, iż młode osoby uzyskują w tym czasie coraz większą autonomię od członków rodziny, kierując się w stronę grup wspólnotowych, między innymi w celu eksploracji zastanej rzeczywistości, nabywania nowych ról społecznych oraz uzyskania wiedzy o sobie, czyli kształtowania własnej tożsamości.

Kategoria „tożsamość” definiowana jest na ogół w literaturze przedmiotu jako uzyskanie wiedzy o sobie, odpowiedź na pytanie „kim jestem?”, określenie wizji własnej osoby. Niniejsze określenia jednoznacznie wskazują na fakt, iż na etapie kształtowania własnej tożsamości, zatem w adolescencji, jednostka skoncentrowana jest głównie na własnej osobie. Tak też się dzieje, jednakże ma to miejsce przy udziale grup wspólnotowych, które niejako pełnią funkcję narzędzia poznawczego własnego ja. Koncepcja tożsamości autorstwa Erika Eriksona zakłada dwa jej wymiary: jednostkowy (istotą jest ustosunkowanie do samego siebie) oraz społeczny (istotą jest ustosunkowanie wobec innych, relacje interpersonalne, procesy grupowe). Oba wymiary tożsamości nie są wobec siebie antagonistyczne, tylko uzupełniają się wzajemnie (Erikson, za: Witkowski, 2010, s. 111-112). Jednostka czerpie informacje o sobie między innymi od grup, których jest częścią, potrzebuje społecznego potwierdzenia obrazu siebie jako odrębnego bytu. Z kolei grupa utworzona jest na podstawie zbiorowego połączenia jednostkowych celów, potrzeb oraz doświadczeń.

W okresie adolescencji następuje osławiony zwrot w stronę grupy rówieśniczej, która w ujęciu Davida Ausubela pełni następujące funkcje rozwojowe: „zastępowania rodziny, stabilizacji osobowości, wzbudzenia poczucia własnej wartości, określania standardów zachowania, zapewniania bezpieczeństwa wynikającego z liczebności, rozwijania społecznych kompetencji, przyjęcia wzorów do naśladowania” (Ausubel, za: Obu-

chowska, 2004, s. 177-178). Grupa rówieśnicza umożliwia kształtowanie obrazu siebie za pomocą opinii rówieśników oraz prowadzi do tworzenia wspólnej ideologii młodzieży będącej opozycją narzuconej opinii dorosłych. Zatem można mówić o rozwoju poczucia wspólnotowości w okresie adolescencji, czego efektem jest wyłonienie się kultury młodzieżowej, autonomicznej wobec kultury dorosłych.

Dokonując charakterystyki okresu adolescencji, można dostrzec dychotomię, bowiem z jednej strony mówimy o odkrywaniu i kształtowaniu własnego ja, nastawieniu na młodzieńczy egocentryzm, z drugiej natomiast strony pojawia się silna potrzeba więzi i identyfikacji z grupą, która stanowi wyznacznik i odnośnik zachowań jednostkowych młodzieży. Wobec powyższych kwestii zasadne zdaje się pytanie: Czy młodzież ma poczucie bycia częścią wspólnoty grupowej, czy może zorientowana jest bardziej na cechy i cele indywidualistyczne? Niniejsze pytanie wymaga refleksji nad kondycją współczesnego świata, która znamionuje poglądy i postawy grup i jednostek. Niezbędna jest zatem analiza zagadnienia na kanwie współczesnych warunków społeczno-kulturowych, co zostanie uczynione w dalszej części artykułu.

Teoretyczny kontekst indywidualizacji i wspólnotowości

Zaistniała sytuacja społeczno-kulturowa oparta na wielości charakterystycznych rysów współczesności (popkultura, konsumpcjonizm, wielokulturowość, mediatyzacja) nie pozostaje bez znaczenia dla kondycji jednostki tkwiącej w centrum aktualnych przemian w zakresie konstelacji aksjologicznych. Rzeczywistość ponowoczesna dostarczyła członkom społeczeństwa takich atrybutów funkcjonowania oraz narzędzi działania, za sprawą których musiała zostać poczyniona rekonstrukcja i redefinicja takich struktur, jak: tożsamość, system wartości, wolność, odpowiedzialność, cele i aspiracje życiowe. Zatem rozważania nad indywidualizacją oraz wspólnotowością współczesnej młodzieży wymagają odniesienia się do teraźniejszych trendów oraz aktualizacji zasad funkcjonowania jednostkowego i społecznego.

Dokonując rozważań nad przemianami w świecie wartości współczesnego człowieka, należy podkreślić zmianę podejścia do norm i wartości moralnych. Aktualnie obserwowany jest odwrót od rygorystyki moralnego, który hołduje zasadzie bezwzględnego podporządkowania się jednostek jednemu obowiązującemu porządkowi normatywnemu. W tym ujęciu jednostka zobowiązana jest jedynie do przestrzegania sztywno określonych norm moralnych, co czyni ją podległą systemowi społecznemu. Osoba jest poddawana permanentnej kontroli, zatem ograniczona jest możliwość dokonywania wyborów, podejmowania decyzji, zawężone jest pole auto-kreacji i inicjatywy jednostkowej.

Współcześnie następuje odejście od rygorystyki na rzecz relatywizmu moralnego, który uznaje równoczesne istnienie wielu systemów normatywnych, do których jednostka może się odnieść, podejmując indywidualne decyzje, biorąc tym samym odpowiedzialność za dokonany wybór. Obowiązujący obecnie relatywizm moralny oznacza większy zakres liberalizacji, autonomii, wolności osobistej, swobody w działaniu, co wiąże się z podmiotowym postrzeganiem jednostki jako niezależnego kreatora własnych losów, tworzącego swoje jestestwo z szerokiej palety możliwości oferowanych przez współczesność.

Zatem w aktualnie panujące warunki społeczno-kulturowe wpisuje się orientacja na odpowiedzialność, która bezpośrednio wiąże się z trendami indywidualistycznymi. Agnieszka Cybał-Michalska, wyróżniając cechy globalizującego się społeczeństwa, jako jedną z nich wymieniła orientację na odpowiedzialność, której istotę określiła następująco: „egzystencjalna sytuacja człowieka wymaga, aby jednostka kształtująca swoją biografię pod hasłem 'zrób to sam' z elementów takich jak normy, wartości, preferowany styl życia, wierzenia religijne czy przekonania ideologiczne, które 'otrzymuje się' dziś z wielu źródeł, brała i ponosiła pełną odpowiedzialność za swoje decyzje i wybory” (Cybał-Michalska, 2006, s. 70-71).

W świetle powyższych rozstrzygnięć można wysnuć wniosek, że współczesne warunki społeczno-kulturowe oparte są na prymacie indywidualizacji. W niniejszym kontekście Zygmunt Bauman określił współczesne społeczeństwo mianem „społeczeństwa jednostek”, o którym pisze iż:

(...) w społeczeństwie jednostek każdy musi być jednostką (...). Paradoks polega na tym, że indywidualność jest odruchem stadnym i nakazem tłumu. Być jednostką oznaczanie różnić się od tłumu, być takim samym jak wszyscy. W sytuacji, gdy indywidualność jest powszechnym wymogiem i bezwzględną regułą, jedyny sposób, aby stać się odrębną, autentyczną jednostką to – choć brzmi to szokująco i zaskakująco – starać się nie być jednostką (Bauman, 2007, s. 28-29).

Niniejsza refleksja Zygmunta Baumana doskonale ukazuje współczesne relacje pomiędzy indywidualnością a presją grupy społecznej, która znamionuje wspólnotowość.

Zachodząca obecnie indywidualizacja społeczeństwa zakłada podmiotowość jednostki kreującej własne losy, będącej aktywnym podmiotem perspektywnych zmian. Istotny jest fakt, iż niniejsze nastawienie jednostkowe do relacji społecznych wynika ze zmiany ich postrzegania, która polega na większej samoświadomości i wewnątrzsterowności jednostek. Zaistniały stan rzeczy ma swoje źródło nie tylko w subiektywnej przemianie jednostkowej, ale również w reorganizacji systemu społecznego, który daje jednostce większą możliwość samostanowienia.

Konkludując powyższe wątki, warto raz jeszcze podkreślić fundamentalne znaczenie jednostki w świecie indywidualizacji, który to proces Sławomir Krzychała określił jako: „powstawanie nowego sposobu uspołecznienia, kategoriałny zwrot w relacjach pomiędzy jednostką a społeczeństwem, w której jednostka z jej własnym projektem życia odgrywa niebagatelną rolę” (Krzychała, 2007, s. 8), co według mnie stanowi esencję niniejszego zagadnienia.

Aktualny trend indywidualizacji podpowiada, iż grupa społeczna i wspólnotowość tracą na znaczeniu, ponieważ prym wiedzie indywidualistyczne dążenie do celów jednostkowych. Jest to uproszczony obraz relacji ja – grupa, bowiem żyjemy w świecie konwergencji. Współczesność niejako wymusza na jednostce synkretyczne łączenie obu tendencji – uczestnictwo we wspólnocie dostarcza jednostce bodźców do namysłu nad własnym „Ja”, co sprzyja ujawnianiu się postaw indywidualistycznych. Znakomitym przykładem niniejszego „wzorca mentalności jednostek we współczesnym świecie” jest „etos demokratyczny” – kategoria, która według Agnieszki Cybał-Michalskiej opiera się na założeniu, iż: „pytanie o stosunek jednostki i grupy ujęty w kategoriach nadrzędności i podrzędności nie istnieje. Prawa i interesy jednostek są uzgadniane z prawami i dobrem zbior-

rowym. Towarzyszy temu dążenie do zachowania równowagi między jednostkowymi a społecznymi interesami” (Cybał-Michalska, 2006, s. 235).

Era ponowoczesności w miejsce dymensji indywidualizm vs. wspólnotowość implikuje ich koegzystencję poprzez ukształtowanie w jednostkach pewnych cech osobowości sprzyjających zasadzie synkretycznego łączenia tendencji wspólnotowych z osobowymi.

W świetle powyższych rozważań pojawia się pytanie: czy w aktualnych czasach osławionym mianem indywidualizacji (choć tak naprawdę zakładających konwergencję indywidualizacji i wspólnotowości), współczesna młodzież jest zorientowana wspólnotowo? Niniejsze zagadnienie stanowić będzie oś narracji dalszej części artykułu.

Wspólnotowość jest kategorią, która stanowi odzwierciedlenie dążeń jednostki do funkcjonowania w grupie oraz poczucia współbycia i współodpowiedzialności w ramach egzystencji w szerszym kontekście społecznym.

Prezentacja wyników badań własnych zawarta w dalszej części artykułu wymaga dokonania rozstrzygnięć definicyjnych, które towarzyszyły namysłowi nad projektem badawczym. Otóż, definicja wspólnotowości została zaczerpnięta od Bogdana Wojciszke (inspirowanego refleksjami Davida Bakana), który tłumaczy niniejszą kategorię jako: „wyraz egzystencji człowieka jako części większego organizmu, dążeń do integracji z bytami społecznymi poprzez troskę o innych i współpracę; wiąże się z koncentracją na innych, dbaniem o nich i intymnością. Osoby wspólnotowe to jednostki, u których dominują motywy intymności i afilii” (Wojciszke, 2010, s. 39). Niniejsza definicja zakłada, iż jednostka będąca częścią powiązań społecznych przyjmuje postawę zmierzającą do podejmowania działań prowadzących do zrozumienia działań innych ludzi. Bogdan Wojciszke wyróżnił następujące cechy składowe orientacji wspólnotowej: koleżeńska, wyrozumiałość, opiekuńczość, bycie przyjaznym, skłonność do kompromisu, bycie uczynnym, życzliwość, docenianie innych, współczucie, wspieranie innych, bycie pomocnym, zdolność wybaczenia, rozumienie innych, poświęcanie się dla innych (Wojciszke, 2010, s. 354-357).

Zaprezentowane powyżej ujęcie kategorii wspólnotowości jest jej umiarkowanym wymiarem, co oznacza, iż nie przynosi negatywnych skutków dla funkcjonowania jednostki. W przypadku zaistnienia niepożądanych konsekwencji z tytułu nadzbyt silnej orientacji wspólnotowej mówimy o skrajnej jej postaci określonej mianem niepohamowanej orientacji wspólnotowej. Autor definiuje ją jako:

(...) tak silną koncentrację na ludziach i relacjach z innymi, że prowadzi do zanegowania własnej sprawczości oraz do zaprzestania realizacji własnych celów (...) prowadzi do niepożądanych konsekwencji, takich jak niedomaganie się wsparcia społecznego od bliskich (co skutkuje brakiem owego wsparcia) i destrukcyjne zachowania w bliskich związkach, takie jak nadopiekuńczość, inwazyjne, bo nadmierne wkraczanie w życie partnera, nadmierna kontrola partnera (Wojciszke, 2010, s. 174).

W skład skali niepohamowanej orientacji wspólnotowej wchodzi takie cechy, jak:

(...) stawianie potrzeb innych nad własnymi; możliwość bycia szczęśliwym tylko wtedy, kiedy inni są szczęśliwi; brak umiejętności odmawiania, gdy ktoś prosi o pomoc; największa przyjemność to sprawianie radości innym;

rezygnacja z własnych planów i marzeń, jeśli są one sprzeczne z pragnieniami kogoś bliskiego; stawianie dobrych relacji z innymi przed sukcesem; złe samopoczucie w przypadku niemożności pomocy komuś w potrzebie; niemożność zaspokojenia swych potrzeb w przypadku kolidowania z potrzebami innych; dbanie bardziej o innych niż o siebie; postępowanie wbrew sobie, aby nie sprawić innym przykrości (Wojciszke, 2010, s. 354-357).

Warto również podkreślić, iż przeciwwagą dla orientacji wspólnotowych jest sprawczość, która definiowana jest jako: „wyraz egzystencji człowieka jako odrębnej jednostki, dążeń do indywidualizacji i separacji, poprzez realizację własnych celów, pewność siebie i ekspansję «Ja»; wiąże się z koncentracją na sobie i dominacją. Osoby sprawcze to jednostki, u których dominują motywy osiągnięć, dominacji i niezależności” (Wojciszke, 2010, s. 39). Z kolei niepojętą orientacją sprawczą to: „koncentracja na sobie i własnych celach tak silna, że prowadzi do zanegowania relacji z innymi ludźmi oraz ignorowania ich celów” (Wojciszke, 2010, s. 173).

Konkludując powyższe rozważania teoretyczne, które stanowiły podstawę do konstrukcji badań własnych przedstawionych w dalszej części artykułu, należy podkreślić, iż uczestnictwo jednostki w świecie społecznym sprawia, iż funkcjonuje ona w sposób dwutorowy. Ludzie są z jednej strony nastawieni na realizację celów indywidualistycznych, z drugiej natomiast zorientowani na wypełnianie zadań ukierunkowanych na poprawne funkcjonowanie systemu społecznego, który jako członkowie społeczeństwa współtworzymy. Zatem kategoria wspólnotowości oraz indywidualizacji nie są wobec siebie opozycyjne, tylko stanowią dwa elementy postaw jednostki wobec społeczeństwa, które posiadają właściwość ekлекtycznego, wzajemnego przenikania. W związku z powyższym obie kategorie należy analizować łącznie, dzięki czemu uzyskany zostanie pełny obraz wzajemnych relacji jednostka – społeczeństwo.

Orientację wspólnotowe młodzieży w świetle wyników badań własnych

Chcąc uzyskać informacje na temat orientacji wspólnotowych współczesnej młodzieży, przeprowadziłam w 2013 roku badania empiryczne¹ za pomocą kwestionariusza ankiety, których jednym z problemów badawczych było pytanie: jakie są orientacje sprawcze i wspólnotowe współczesnej młodzieży postrzegane z perspektywy rówieśników?² Z populacji generalnej wyłoniona została grupa osób biorących udział w badaniu – 439 uczniów klas I-III szkół średnich różnego typu (liceum, technikum, szkoła zawodowa) zlokalizowanych

¹ Zaprezentowane w niniejszym artykule rozważania teoretyczne oraz wyniki badań empirycznych stanowią fragment rozprawy doktorskiej pt. *Obraz współczesnej młodzieży postrzegany z perspektywy rówieśników* napisanej przez autorkę pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Agnieszki Cybal-Michalskiej w 2013 r. Skrócona wersja rozprawy doktorskiej została opublikowana: Peret-Drążewska P. (2014). *Współczesna młodzież postrzegana z perspektywy rówieśników. Studium teoretyczno-empiryczne*. Poznań: Wyd. Naukowe UAM.

² Niniejszy problem badany był za pomocą narzędzia badawczego opracowanego przez Bogdana Wojciszke w postaci kwestionariusza samoopisu, który bada skalę sprawczości oraz wspólnotowości za pomocą 30 określeń różnych cech, wobec których osoby badane ustosunkowują się poprzez deklarację nasilenia owej cechy (cechy te zostały wymienione w akapicie: Wspólnotowość jako kategoria teoretyczna).

w województwie wielkopolskim, umiejscowionych na terenie Poznania, Kościana, Opalenicy, Rokietnicy oraz Pobiedzisk Letniska.

Wyniki badań własnych ujawniające ogólne średnie skali sprawczości i wspólnotowości wykazały wyższy wskaźnik wspólnotowości (4,10)³ w porównaniu do sprawczości (3,83) deklarowany przez respondentów. Można zatem domniemywać, iż wśród badanej młodzieży przeważa tendencja do koncentracji na pozostałych członkach systemu społecznego oraz podejmowaniu działań służących nawiązaniu poprawnych relacji z innymi. Skłanianie się respondentów w stronę orientacji wspólnotowej być może wynika ze specyfiki „przeżywanego” przez nich aktualnie etapu rozwojowego, jakim jest adolescencja, kiedy to wzrasta znaczenie uczestnictwa w grupach społecznych. Pełnią one bowiem wiele funkcji, które służą realizacji zadań rozwojowych rozumianych przez Roberta Jamesa Havighursta jako „zbiór sprawności i kompetencji nabywanych przez jednostkę w trakcie jej kontaktów z otoczeniem” (Havighurst, za: Brzezińska, 2004, s. 224). Niniejsza definicja jednoznacznie podkreśla znaczenie otoczenia społecznego dla rozwoju osobowego młodego młodzieży, która stojąc przed zadaniem kształtowania własnej tożsamości, odnosi się do grupy społecznej po to, aby móc ustrukturalizować się w rzeczywistości społecznej, przejść od egocentryzmu do socjocentryzmu rozumianego jako poczucie bycia istotnym elementem współtworzonej społeczności. Owo przejście stanowi istotę okresu adolescencji, zatem wyniki badań własnych ujawniające przewagę wspólnotowości w stosunku do sprawczości (która była „domeną” mniejszej części osób badanych) wykazały, iż respondenci są aktualnie na etapie „pomiędzy” egocentryzmem a socjocentryzmem. Deklarowane przez respondentów poczucie wspólnotowości wyrażające się w rozumieniu działań innych, chęci współpracy, nastawieniu na korzyści grupowe, a nie jednostkowe, oznaczać może również identyfikację z grupą społeczną oraz rozumienie zjawisk społecznych przez pryzmat większego wpływu zależności międzyjednostkowych aniżeli indywidualnych dążeń czy potrzeb.

Odpowiedzi respondentów wykazały, iż niepoohamowana orientacja wspólnotowa osiągnęła wyższą średnią (3,36) w porównaniu do niepoohamowanej orientacji sprawczej (2,95). Można zatem wywnioskować, iż kategoria wspólnotowości jest silniejsza, skłania do większego zaangażowania, co ukazuje dążenia badanych do bycia i działania we wspólnocie, nawet w stopniu zagrażającym poprawnemu funkcjonowaniu ze względu na negatywne konsekwencje bezgranicznego zaangażowania się w sprawy społeczne.

Elementem dopełniającym analizy dotyczące orientacji indywidualistycznych i wspólnotowych badanej młodzieży są rozważania teoretyczno-badawcze na temat orientacji życiowych współczesnej młodzieży. Termin „orientacje życiowe” rozumiany jest zgodnie z definicją zaproponowaną przez T. Hejnicką-Bezwińską, która mówi, iż są to: „cele życiowo ważne oraz środki ich realizacji, podporządkowanie określonej wartości, której przypisuje się sens egzystencjalny” (Hejnicka-Bezwińska, 1991, s. 44). Autorka wyróżniła dziesięć orientacji życiowych współczesnej młodzieży, które zostały wykorzystane w badaniach jako tendencje charakteryzujące współczesną młodzież w opinii osób badanych (Hejnicka-Bezwińska, 1991, s. 48-53). Określenie głównych wyznaczników działań młodych ludzi pozwala zrozumieć ich funkcjonowanie we współczesnej rzeczywistości

---

³ Wartości podane są w postaci średniej arytmetycznej na skali pięciostopniowej.

społeczno-kulturowej, zatem stanowi istotną część podjętych rozważań na temat orientacji wspólnotowych młodzieży w warunkach indywidualizacji społeczeństwa.

Odpowiedzi respondentów wskazują, iż postrzegają oni swoich rówieśników jako osoby cechujące się głównie orientacją: minimalistyczną, czyli nastawieniem na bez troskie cieszenie się zdrowiem, dobrami materialnymi i przyjemnościami życia oraz zaspokojenie podstawowych potrzeb bytowych (zdecydowanie tak – 38,6%; raczej tak – 49,8%); hedonistyczną, czyli nastawieniem na „tu i teraz”, na zmysłowe używanie życia, unikanie przykrości, cierpień i maksymalizowanie przyjemności (zdecydowanie tak – 35,1%, raczej tak – 45,8%); na prestiż, czyli nastawieniem na dominowanie nad innymi w zakresie posiadanych dóbr materialnych wysoko cenionych wśród młodzieży, co pozwala młodemu człowiekowi orzekać o swojej wartości (zdecydowanie tak – 31,4%, raczej tak – 41,2%); na pracę, czyli nastawieniem na uzyskanie satysfakcjonującego miejsca w strukturze społeczno-zawodowej poprzez wykonywany w przyszłości zawód (zdecydowanie tak – 21,4%; raczej tak – 51,7%).

Z powyższych wyników badań wyłania się przedstawiony przez respondentów obraz młodzieży, która szczególnie ceni dobra materialne oraz przyjemne życie, bowiem pozwalają one uzyskać prestiż społeczny stanowiący czynnik wpływający na spostrzeganie własnego „ja”. Jako środek do osiągnięcia niniejszego celu młodzież traktuje wykonywanie cenionego społecznie zawodu pozwalającego uzyskać wysokie miejsce w hierarchii społecznej. Powyższe rozważania wskazują, iż osoby badane postrzegają współczesną młodzież jako osoby, dla których szczególnie istotną kwestią jest posiadanie dóbr materialnych w celu uzyskiwania przyjemności życiowych oraz zdobycie uznania społecznego wyznaczającego wysokie miejsce w strukturze społecznej, co wpływa na ich samoocenę.

Niniejsza charakterystyka światopoglądu młodzieży jest zgodna ze stylem życia jednostki partycypującej w czasach płynnej nowoczesności, w których prymat wieździe dążenie do przyjemności, posiadanie dóbr materialnych, nastawienie na teraźniejszość, uznanie społeczne i wiele innych cech będących atrybutem kultury konsumpcjonizmu. Istotne jest pytanie o to, co stanowi źródło, a co konsekwencję niniejszych zależności – czy respondenci opisują współczesną młodzież w kategoriach zgodnych z „płynnonowoczesnym” stylem życia, ponieważ jest on aktualnie narzucany i wymagany, czy może jest on wymagany, ponieważ stanowi domenę większości osób będących członkami społeczności płynnej nowoczesności, przez co pozostałe osoby muszą również dążyć do posiadania niniejszych cech, aby móc dorównać kroku w dążeniu do satysfakcjonującego życia uwikłanego we współczesne warunki społeczno-kulturowe. Sądzę, iż jest to dwustronna zależność, która sprawia, iż charakterystyczne dla płynnej nowoczesności cechy stają się niejako atrybutem osobowości jednostki uwikłanej w zastanych warunkach społeczno-kulturowych.

Osoby badane deklarują, iż współczesną młodzież charakteryzuje orientacja konformistyczna rozumiana jako nastawienie na dopasowanie się do istniejących sytuacji według zasady „cel uświęca środki” (zdecydowanie tak – 12,5%, raczej tak – 50,4%); orientacja na rywalizację, czyli nastawienie na dominowanie nad innymi dzięki własnym umiejętnościom, predyspozycjom oraz śmiało podejmowanie decyzji (zdecydowanie tak – 19,2%, raczej tak – 49,8%); orientacja allocentryczna, nastawienie na rozumienie innych, okazywanie im życzliwości, wrażliwość na ich potrzeby, zdolność do rozumienia i niesienia pomocy drugiemu człowiekowi (zdecydowanie tak – 14,0%, raczej tak – 42,9%).

Powyższe dane kreują obraz młodzieży, której zależy na wysokiej pozycji w grupie, świadomej konieczności rywalizacji ze względu na konkurencję. Pomimo tak licznych deklaracji świadczących o egocentryzmie współczesnej młodzieży, duża część respondentów wskazuje na podejmowanie przez młodych działań na rzecz dobra drugiego człowieka. Dotyczy to tylko osobistych relacji interpersonalnych, ponieważ orientacja socjocentryczna, czyli nastawienie na aktywne współuczestnictwo i współdziałanie na rzecz zmiany świata, zaangażowanie w realizację idei społecznie ważnych nie charakteryzuje współczesnej młodzieży zdaniem 62,5% respondentów (raczej nie – 53,1%, zdecydowanie nie – 9,4%).

W opinii osób badanych współczesna młodzież nie wykazuje tendencji do ujawniania orientacji na perfekcjonizm rozumianej jako doskonałość w działaniu i pełnieniu ról społecznych oraz orientacji na wycofanie, czyli ucieczki w świat przeżyć wewnętrznych od zagrożeń świata zewnętrznego, połączonej z jego negatywną oceną i brakiem wiary w możliwość zmiany. Wyniki badań po raz kolejny ujawniają niechęć młodzieży do zaangażowania się w sprawy ogólnospołeczne, co świadczyć może o niskim stopniu identyfikacji z otoczeniem społecznym, braku świadomości co do możliwości zmiany zastanej rzeczywistości społeczno-kulturowej. Jednakże współczesna młodzież w opinii respondentów nie przejawia tendencji do ucieczki w świat przeżyć wewnętrznych, zatem głównym obszarem aktywności młodych ludzi jest najbliższa, zaufana grupa rówieśników.

Przedstawiony powyżej rys orientacji życiowych współczesnej młodzieży oparty głównie na systemie aksjonormatywnym, wyznaczający cele życiowe oraz sposoby ich osiągania, pozwala określić postawę młodzieży wobec siebie i otaczającej rzeczywistości społeczno-kulturowej oraz wskazuje na ich dążenia i aspiracje. Prezentacja orientacji życiowych adolescentów w opinii osób badanych określa uwikłanie ich egzystencji w zastanych warunkach społeczno-kulturowych, co stanowi istotne podłoże do diagnoz szczegółowych na temat orientacji indywidualistycznych oraz wspólnotowych współczesnej młodzieży.

Zakończenie i wnioski

Kończąc podjęte w artykule rozważania, należy podkreślić, iż wyniki badań własnych mówiące o przewadze kategorii wspólnotowych stanowiąc mogą potwierdzenie tezy o silniejszej dostępności w pamięci niniejszych właściwości oraz większej ich istotności w procesie spostrzegania siebie i innych, co wyraża się interpretacją zachowań jednostki na podstawie jej relacji z innymi. Zatem można sądzić, iż badana młodzież bardziej ceni i rozwija te cechy osobowościowe oraz style zachowań, które wspierają jednostkę w harmonijnym połączeniu indywidualnych celów z interesem społecznym⁴.

Młodość stanowi etap życia jednostki, kiedy szczególnie głośno wybrzmiewają pytania dotyczące jej roli i znaczenia w ramach funkcjonowania grupowego. Wynika to z zadań rozwojowych wyznaczonych na okres

---

⁴ Ze względu na podjęty problem badawczy oraz jego rezultaty interesujące są wyniki badań Agnieszki Cybal-Michalskiej nad indywidualizmem i kolektywizmem współczesnej młodzieży (Cybal-Michalska A. (2006). *Tożsamość młodzieży w perspektywie globalnego świata*. Poznań: Wyd. Naukowe UAM).

adolescencji – to wówczas tożsamość osobista kształtuje się równotorowo z tożsamością społeczną. Wyniki badań własnych wykazały, iż pomimo egzystencji w czasach indywidualizacji, współczesna młodzież jest zorientowana wspólnotowo, co stanowi pozytywny prognostyk zarówno w ich funkcjonowaniu jednostkowym, jak i społecznym.

Z kolei prezentowane wyniki badań własnych dotyczące orientacji życiowych współczesnej młodzieży pozwalają stwierdzić, iż aktualne warunki społeczno-kulturowe mają wpływ na deklarowane tendencje i dążenia życiowe. Można powiedzieć, iż jest to układ „kompatybilny”, czyli wzajemnie się uzupełniający, tworzący łącznie wspólną całość. Niniejsze relacje pomiędzy jednostką a społeczeństwem oraz wysoki stopień świadomości młodzieży na temat kondycji współczesnego społeczeństwa pozwalają sądzić, iż badana młodzież wykazuje się dużą elastycznością co do egzystencji w czasach permanentnej zmiany oraz należyście odpowiada na potrzeby stawiane przez partycypację w wieloznacznej rzeczywistości społeczno-kulturowej.

Bibliografia

- Bauman Z. (2007). *Płynne życie*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Brzezińska A. (2004). *Společna psychologia rozwoju*. Warszawa: Wyd. Naukowe „Scholar”.
- Cybał-Michalska A. (2006). *Tożsamość młodzieży w perspektywie globalnego świata*. Poznań: Wyd. Naukowe UAM.
- Hejnicka-Bezwińska T. (1991). *Orientacje życiowe młodzieży*. Bydgoszcz: Wyd. Uczelniane WSP.
- Krzychała S. (2007). *Ryzyko własnego życia. Indywidualizacja w późnej nowoczesności*. Wrocław: Wyd. Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP.
- Obuchowska I. (2004). *Adolescencja*. W: B. Harwas-Napirała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka*. T. 2. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Peret-Drążewska P. (2014). *Współczesna młodzież postrzegana z perspektywy rówieśników. Studium teoretyczno-empiryczne*. Poznań: Wyd. Naukowe UAM.
- Szczurek-Boruta A. (2007). *Zadania rozwojowe młodzieży i edukacyjne warunki ich wypełniania w środowiskach zróżnicowanych kulturowo i gospodarczo. Studium pedagogiczne*. Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego.
- Witkowski L. (2010). *Tożsamość i zmiana; epistemologia i rozwojowe profile w edukacji*. Wrocław: Wyd. Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
- Wojciszke B. (2010). *Sprawczość i wspólnotowość. Podstawowe wymiary spostrzegania społecznego*. Gdańsk: GWP.

Summary

Community orientations of contemporary youths in times of social individualization

Youth is a stage of development that is particularly geared to reflect on mutual relations on the line unit – the community, because the major developmental task of adolescence, which is shaping their identity is realized by comparing and interpersonal relations within the framework of participation in social groups. In young there is a strong need to be part of community while striving to create their own individuality which is

a result of both the specifics of the development of the youth, as well as the effect of promoting contemporary trends individualization of society. Therefore a gap appears, which forces you to seek answers to the question: whether in times of individualization of youth-oriented contemporary society is a community? This article is a reflection theoretical – empirical about it.

Key words: pedagogy, individualization, youth, identity, community, modernity